

РЕКРЕАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПРИРОДООХОРОННИХ ОБ'ЄКТІВ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті стисло наведено туристично-рекреаційні можливості природоохоронних об'єктів і територій Рівненської області; порушено питання активізації організаційної діяльності у сфері рекреації та екологічного туризму; визначено роль екологічних стежок у популяризації культурного та природного потенціалу краю.

Ключові слова: туристично-рекреаційна діяльність, природоохоронні об'єкти, екологічний туризм, екологічна стежка, туристичні маршрути.

Kostolovych M. I. Recreational potential of Rivne region environmental facilities

The recreational potential of Rivne region environmental facilities and territories are analyzed in the article; the problem of intensification of activity in the field of recreation and ecotourism are raised; the role of ecological routes in promoting of cultural and natural potential of the region are determined.

Keywords: tourism and recreational activities, environmental facilities, ecotourism, ecological route, tourist routes.

На сучасному етапі туризм набуває масового характеру, стає все популярнішим не тільки за кордоном, а й в Україні. Особливою рисою туристично-рекреаційної сфери є поєднання в собі суміжних галузей, таких як, культура, мистецтво, наука, освіта, спорт, готельне господарство, торгівля, народні промисли, розваги тощо. Кожен регіон намагається пропагувати і популяризувати свою туристичну привабливість. Адже розвиток туристичної сфери забезпечить часткове розв'язання проблем зайнятості населення шляхом створення додаткових робочих місць, відновлення етнокультурної своєрідності, місцевої культурної спадщини.

Рівненщина – унікальний регіон України з природно-рекреаційним, історико-культурним, етнографічним потенціалом. Кліматичні ресурси області, біологічне й ландшафтне різноманіття, визначні пам'ятки природи та історії виступають позитивним фактором для приваблення туристів.

Рівненська область розташована на північному заході України. Її площа становить 20046,8 км². В геоморфологічному відношенні область поділяється на три частини: Полісся, Волинське лесове плато і Мале Полісся, що розташоване на півдні, де у нього вклинюються відроги Подільської височини [2].

У рослинному покриві переважають ліси та інші лісовкриті площі (близько 37% площі), 10% займають луки та 7-8% – відкриті заболочені землі. На Поліссі найбільш поширені соснові та сосново-дубові ліси, на Волинському лесовому плато – здебільшого листяні ліси, а в Малому Поліссі – дубово-соснові ліси з більш багатим, ніж на Поліссі, трав'яним покривом. Добре розвинена річкова мережа, існує велика кількість джерел та штучних водойм.

Розвитку рекреаційної і туристичної діяльності сприяє створена мережа національних природних та регіональних ландшафтних парків. У справі обґрунтування розширення природно-заповідного фонду значною є заслуга науковців (Т. Л. Андрієнко-

Малюк, О. І. Прядко, Я. П. Дідух, В. І. Мельник, М. В. Химин, Ю. М. Грищенко, О. А. Кухта та ін.), природоохоронних установ, громадських природоохоронних організацій. Станом на 01.01.2016 року до природно-заповідного фонду віднесено 310 територій та об'єктів загальною площею 181,5 тис. га, що складає 9,05% від загальної площі області, в тому числі 27 об'єктів загальнодержавного значення площею 64,9 тис. га та 283 об'єкти місцевого значення площею 116,6 тис. га [2, с. 100]. Найбільший відсоток заповідності мають поліські райони: Рокитнівський (13,9%), Зарічненський (9,9%), Володимирецький (10,1%). Найменший коефіцієнт заповідності у Млинівському (0,8%), Корецькому (0,4%), Демидівському (0,2%) районах [5].

До найбільш визначних об'єктів природно-заповідного фонду Рівненської області належать:

- Рівненський природний заповідник, загальною площею 42,3 тис. га, розташований на чотирьох відокремлених масивах: Білоозерський, Сира Погоня, Переброди, Сомино. До його складу входять три мальовничі унікальні озера українського Полісся: Сомино, Біле і Вежицьке. Торфво-болотний масив Переброди включений до переліку водно-болотних угідь міжнародного значення згідно Рамсарської конвенції.

- національний природний парк (НПП) «Дермансько-Острозький», створений 2009 року з метою збереження цінних природних територій та історико-культурних об'єктів. Національний парк розташований в унікальному утворенні – Острозькій прохідній долині, що оточена з півночі і півдня ландшафтами Мізоцького кряжу Волинської височини та Кременецьким горбогір'ям Подільської височини, посередині якої протікає річка Збитинка. Приваблює різноманітністю й оригінальністю ландшафтів, рослинного та тваринного світу. У межах парку розміщені 18 об'єктів природно-заповідного фонду. Його площа становить 5448,3 га;

- регіональні ландшафтні парки (РЛП): «Припять-Стохід» (представляє один з унікальних природних комплексів як в Україні, так і у Східній Європі, розташований у заплаві річок Прип'ять і Стохід з унікальними заплавами озерами, болотами та луками. Колоритності ландшафту надає мереживний характер поведінки річок. Площа 21,6 тис. га, знаходиться на території Зарічненського району), «Надслучанський», (відомий унікальними краєвидами «Надслучанської Швейцарії», площа 17,2 тис. га, знаходиться на території Березнівського району), «Дермансько-Мостівський», площею 19,8 тис. га, значна частина якого увійшла до складу НПП «Дермансько-Острозький», знаходиться на території Здолбунівського району.

Відповідно до закону України «Про природно-заповідний фонд України» національні природні й регіональні ландшафтні парки є не лише природоохоронними, науково-дослідними, а й рекреаційними, культурно-освітніми установами [3]. Доцільність створення регіональних ландшафтних парків визначається природними та соціальними критеріями, головними з них є переважання на території відносно незмітного природного ландшафту, наявність рідкісних представників рослинного та тваринного світу, історико-культурних пам'яток, додаткові вигоди як від безпосереднього використання ресурсів, так і від розвитку туризму на природних об'єктах, історико-культурних пам'ятках і об'єктах організованої рекреації.

Туризм і рекреація є пріоритетними напрямками діяльності природних парків. З цієї метою передбачено виділення окремих функціональних зон з різним режимом викори-

стання [1, 5]: заповідна (казанна) зона (можливе проведення спеціальних екологічних екскурсій, екологічного навчання, обладнання спеціалізованих стежок); зона стаціонарної рекреації (призначена для розміщення готелів, мотелів, кемпінгів, інших об'єктів обслуговування відвідувачів парку); зона регульованої рекреації (охоплює маршрути постійних екскурсій та екологічного туризму); господарська зона (включає території населених пунктів, які входять у межі парку та сільськогосподарські угіддя).

Зауважимо, що рекреаційні ресурси на територіях регіональних ландшафтних парків досі використовувались нерационально, мали спонтанний нерегульований характер, і не приносили необхідної вигоди місцевим громадам через свою стихійність. Вважаємо, що розв'язання існуючих соціоекологічних проблем можливе завдяки належному фінансуванню, науково-організаційній, природоохоронній та пропагандистській діяльності. Особлива увага повинна надаватися проектуванню та організації туристичних маршрутів, екологічних стежок. Ретельне планування, комплексний підхід до їх розробки та проведення забезпечить якість відпочинку в природному середовищі та збереження природних ресурсів. Разом з тим екологічні стежки мають стати візитною карткою природоохоронних об'єктів і територій.

Вже сьогодні туроператори пропонують пішохідні екскурсії в Національний природний парк «Дермансько-Острозький», наведена інформація про готелі та зелені садиби в регіоні розташування парку [4].

На території НПП «Дермансько-Острозького» прокладено та промарковано:

- екологічну стежку «Від Волині до Поділля» протяжністю 5,5 км. На ній закладено 7 екскурсійних зупинок: Мізоцький кряж, річка Збитинка, карбонатне болото «Перетоки», перехідне сфагнове болото, урочище «Гурова могила», Джерело, урочище «Зіньків камінь»; туристичні маршрути:

- «Заплатою річки Збитинка» – розрахований для ознайомлення з природними комплексами, багатством рослинного і тваринного світу, історико-культурною спадщиною краю, проходить по трьох фізико-географічних областях – Волинській височині, Малому Поліссі та Подільській височині;

- «На перехресті віків і подій» – велосипедно-пішохідний туристичний маршрут, передбачає ознайомлення з краєзнавчою та історико-культурною цінністю місцевості, виділяє її унікальність, дає можливість відвідувачам відчувати себе в гармонії з природою;

- «Духовні перлини Волино-Поділля» – автомобільний маршрут релігійного паломництва – с. Новомалин (руїни замку-палацу 14-19 ст., Новомалинське водосховище) – с. Лючин (церква Покрови Пресвятої Богородиці) – с. Межиріч (комплекс Троїцького монастиря-фортеці, 15-17 ст.) – м. Острог (історико-культурний заповідник) – с. Гільча (джерело Святого Миколая) – с. Дермань (Троїцький жіночий монастир, 15-19 ст., садиба-етномузей М. Огородника, У. Самчука, Б. Тена) – заповідне урочище «Зіньків камінь» – пам'ятка природи «Джерело Ринва» – урочище «Гурби» (Воскресенський чоловічий монастир на Повстанських могилах) – протяжністю 90 км.

Національний природний парк «Дермансько-Острозький» відзначається значною рекреаційно-естетичною, історико-культурною привабливістю, має великі перспективи для розвитку туризму. Наявність водних об'єктів (Новомалинський став, ставки поблизу сіл Будераж, Мости, Буща, Святе), сприяє розвитку кваліфікованого туризму (рибалка, пляжний відпочинок тощо).

Парк ефективно здійснює популяризацію екологічних знань, що є основою формування екологічної культури населення, виховання у дітей та молоді екологічного мислення, дбайливого ставлення до природних багатств рідного краю.

Регіональний ландшафтний парк «Надслучанський», більш відомий як «Надслучанська Швейцарія», природні особливості та місцевість якого характеризуються своїми неповторними ландшафтами. Парк включає в себе 14 природно-заповідних об'єкти, серед яких 6 заказників, 7 пам'яток природи, заповідне лісове урочище [5]. На території Надслучанського РЛП створено п'ять пішохідних маршрутів («Щербовець», «Малинкова річка», «Соколіні гори», «Губківський замок», «Стави»), два веломаршрути («Велосипедна мандрівка соколиними горами», «На колесах Соколиними горами»), два кінні маршрути («Мандрівка поліським лісом», «Лісовими стежками Полісся»). Тут є можливість для літнього таборування, змагань на байдарках по р. Случ тощо. Поступово розвивається інфраструктура сільського туризму.

В рамках проекту «Розвиток сільського зеленого та екологічного туризму як планомірна складова економічного розвитку Березнівського району» в с. Маринин у 2015 році створено етнопоселення – музей під відкритим небом, у якому відтворено побут та звичаї місцевих жителів, представлені ткацьке, ковальське, гончарське та інші види ремесел.

Рекреаційний потенціал природоохоронних територій області дає змогу розглядати екологічний туризм як один з перспективних напрямів місцевої економіки, оскільки до розвитку рекреаційно-туристичної діяльності залучається місцеве населення з його знанням історії, звичаїв, традицій, природи краю. Окрім того, екологічний туризм спрямований на охорону природного й культурного середовища регіону, екологічну освіту та виховання туристів за умови мінімального впливу на природні комплекси.

Наразі необхідно активізувати організацію різних форм туристичної та рекреаційної діяльності на території природоохоронних об'єктів, розширення мережі туристичних тематичних маршрутів, розроблення екологічних стежок та надання екскурсійних послуг, а також проведення досліджень впливу туризму на природні комплекси з метою збереження якісного довкілля. Інвестиції, вкладені в розвиток різноманітних форм екологічного туризму, дозволять підвищити соціально-економічний рівень життя сільського населення, популяризувати культурний та природний потенціал краю, впливати на екологічну ситуацію регіону.

1. Грищенко Ю. М., Якимчук А. Ю. Природно-заповідні території та об'єкти лісового фонду (організація, охорона, управління). Навч. посібник. / Ю. М. Грищенко, А. Ю. Якимчук. – Рівне: Волинські обереги, 2007. – 144 с.
2. Доповідь про стан навколишнього природного середовища в Рівненській області у 2015 році. [Електронний ресурс] – Рівне, 2016. – Режим доступу: http://ecorivne.gov.ua/tmp/dopovid_2015.pdf.
3. Закон України «Про природно-заповідний фонд України» від 16 червня 1992р./Відомості Верховної ради України. – 1992. – №34. – С. 502.
4. Національний природний парк «Дермансько-Острозький» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://npp-derman-ostroh.wixsite.com/nppdo>.
5. Природно-заповідний фонд Рівненської області / За ред. Ю. М. Грищенко. – Рівне: Волинські обереги, 2008. – 216 с.